

TISZAINOKA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOM

1.	BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ	3
2.	TISZAINOKA BEMUTATÁSA.....	6
3.	ÖRÖKSÉGÜNK.....	14
4.	TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA	28
5.	A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK	33
5.1	ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ	33
5.2	KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA	62
6.	JÓ PÉLDÁK: ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK, KERÍTÉSEK, KERTEK, ZÖLDFELÜLETEK	66
7.	JÓ PÉLDÁK: SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK, EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK	68

1. BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ

*„Azért vagyunk a világon,
hogy valahol otthon legyünk benne”
(Tamási Áron)*

Az építészet egy vizuális művészet és az épületek önmagukért beszélnek. Tükrözhetnek különböző érzelmeket, vagy akár az adott tájegység jellemzőit, kulturális és történelmi értékeit. Ezért lényeges a település tudatos formálása: a parkok, terek és egyéb közterületek megfelelő elrendezése és kialakítása, az épületek körütekintő vizsgálata és esetleges változtatása. Ezáltal nemcsak az épületek, de a település is magáért beszél majd.

A kézikönyv bemutatja Tiszainoka település jellemző településkéjét, a közterületeket, a jellemző lakóházakat.

Bemutásra kerül a település környezetalakítása, a rendezett településkép kívánalmai, elvárásai.

A kiadvány segítséget szeretne nyújtani az építetőknek, akik itt szeretnék leélni az életüket és környezetbeillő, esztétikus házat álmodnak és ehhez minőségi környezetet szeretnének megteremteni. Segítség szeretne lenni a tervezőnek, aki igyekszik megvalósítani a megrendelője elképzelését oly módon, hogy figyelembe veszi az épített és természeti környezetet és olyan házat tervez, amely szemet gyönyörködtet, környezetbeillő és esztétikus.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelezőnek, azonban figyelembevételükkel elkerülhetjük, hogy a település karaktere megváltozzon, elősegítjük, hogy a kialakult jellegét megőrizze és erősítse azt.

A kézikönyv folyamatosan formálódik a létrejövő újabb és újabb épületek, műtárgyak, természeti környezet folyamatosan alakítják, bővítik tartalmát.

A kézikönyvben nem tudjuk feltárni a település teljes egészét, nem tudunk bemutatni minden épületet, de törekszünk a legjellegzetesebb, a település karakterét, arculatát meghatározó példákat bemutatni a teljesség igénye nélkül.

Célunk, hogy a kézikönyvet olvasó, lapozgató reális képet kapjon Tiszainokáról és áttanulmányozva a kézikönyvet kibontakozzon előtte a településkép. Ajánljuk mindazok figyelmébe, akik építkezni, felújítani, bővíteni szeretnének és azoknak is, akik csak álmodoznak, vagy szeretnék jobban megismerni környezetüket.

2. TISZAINOKA BEMUTATÁSA

ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSKARAKTER

*„Az építészet egyik szépsége az,
hogy minden alkalommal olyan,
mintha előlről kezdődne az élet”
(Renzo Piano)*

Tiszainoka Jász-Nagykun-Szolnok megye délnyugati peremén fekszik, a Tisza bal partján. A Szolnok-Kunszentmárton közötti 442. számú főközlekedési útvonal mellett, az aprófalvas Tiszazug északi részén. Az igazgatási terület északról Nagyrévvel határos, délről Tizsakürttel, Cserkeszőlővel, keletről a Kunszentmártonhoz tartozó Kungyaluval szomszédos. Nyugatról a Tisza-folyó és a Bács-Kiskun megyei Tizsakécske igazgatási területe határolja. A település igazgatási területe 17,9 km² (1792,15 ha): külterülete 1678 ha, belterülete 71,78 ha, lakosainak száma 398 fő. (2015. január)

A Cserkeszőlőt Martfűvel összekötő, 4633. sz. főközlekedési út halad az igazgatási területen, amelyről a 4515. sz. úttal érhető el a belterület. A közigazgatási területet érinti a 442. számú főút. A településnek vasútvonala nincs. Tiszainoka igazgatási területe a Közép-Tiszavidék tájegység folyóvölgyek által (Tisza-folyó, Körös folyó) közrezárt ártéri jellegű kistájához tartozik. A Tiszazug földrajzi, történeti és néprajzi értelemben vett a környezetétől jól elkülöníthető alföldi tájegység Jász-Nagykun-Szolnok Megye déli részén.

„A Tiszazug 83 és 95 m (Bf.) magasságú ármentes részekkel tagolt, ártéri síkság, mely a Dunának pleisztocén földtörténeti korban kialakult hordalék-kúpjain alakult. A kistáj domborzatára jellemző egyrészt a folyószabályozások előtt rendszeresen elöntött, meder- és morotvaroncsokkal fedett árterek, másrészt az északnyugat-délkeleti irányú hosszanti formákba rendeződött, a környezetükből 2-4 m magas kiemelkedésű homokos felszínek.

A Tiszazugot a felsőpannonban tó borította, s valószínű, hogy a terület csak a pleisztocén elejére töltődött fel. A pleisztocén folyamán a Duna hordalékkúpja nyúlt rá a kistájra, amelynek eredményeként 160-270 méter vastag, főként homokos rétegekből álló üledéksor települt. A holocén korban az akkori Tisza széles árterén, a mai igazgatási terület nyugati határát jellemzően öntésképződmények borítják, a mélyfekvésű laposokhoz agyagos, illetve szikes területek kapcsolódnak. Humuszos öntéstalaj a Tisza mentén található. Homoktalajok és sötétbarna mezősegi talajok a településtől délkeletre fordulnak elő a cserkeszőlői határrészen.

Tiszainoka külterületén leggyakrabban előforduló talajtípusok: a magasabb térszíneken, löszös üledékek a jellemzőek löszhátsági mezősegi csernozjom talajok, réti csernozjom, mészlepedékes csernozjom és homok. A mély fekvésű területeken a talajok képződésében egyértelműen a vízfolyások által szétterített öntésszap a meghatározó: réti öntéstalajok (agyagos vályog), és az ármentesítést követően sztyeppesedő réti szolonyec talajok és szikesek.

A település nyugati határának vízhálózatát a Tisza folyó és ártere, a folyószabályozást követően lefűzött holtág-maradványok részben időszakosan vízzel borított mélyedései határozzák meg. A Tisza árvizei tavasszal és nyár elején gyakoriak, míg a kisvizeknek az ősz a fő időszaka. A Tiszazug száraz, gyér lefolyású, erősen vízhiányos terület, melynek csak kisebb mesterséges vízfolyásai vannak. Tiszainoka igazgatási területét érintő öntöző és belvízelvezető csatornák a Nagyrév-Tiszakürti csatorna, Bába-tói csatorna, Hangácsi csatorna, Nádas-tói csatorna. A talajvíz mennyisége jelentéktelen, mélysége a hátakon hat méter, egyébként négy-hat méter között van.

A Tiszántúli flórajárásba (Crisicum) tartozó kistáj potenciális erdőtársulásai közül a bokorfüzesek, a fűzligetek és a tölgy - kőris - szil ligeterdők a meghatározóbbak. A lágyszárúak között felbukkan a sziki saláta, a réti őszirózsa, a csillagboglárka. Tömegesebb előfordulású az erdei gyöngyköles, a bársonyos tüdőfű, a tarka nőszirm, stb.

Az erdészetileg művelt területeken elsődlegesen keménylombos erdők találhatók. A mezőgazdaságilag művelt területek jellemző kultúrái a búza, az őszi árpa és a cukorrépa.”

(Forrás: Dövényi: Magyarország kistájainak katasztere)

“Az évszázadokon át végzett emberi tevékenység (a termőföld növelése céljából erdőirtások, folyószabályozások) sajátos élővilágot - ma már védendő – növénytársulásokat hozott létre: szikes pusztákat és a szabályozott folyók hullámtereit. A fentebb felsorolt eredeti potenciális növénytársulások napjainkban csak helyenként és zárványszerűen láthatók (Tisza ártere, dűlőutak mente). Helyettük a mezőgazdasági kultúr-táj egységesített, mesterséges társulásai határozzák meg a település flóráját. (szántóföldek, ültetvény jellegű puhafás, keményfás erdők-erdősávok)

Az élővilág sokfélesége a Tisza környezetében és a figyelhető meg. Állatvilága változatos, mivel a folyó mente a vonuló madaraknak fontos táplálkozó- és pihenőhelye. Az elmúlt évszázadokban az emberi beavatkozások során jelentősen átalakult a táji környezet, megszűntek az élőhelyek és eltűnt a hajdani vadvíz-ország. Ezzel egyidejűleg sok állatfajt sem lehet már felfedezni Tiszazugban.

A folyó partjain, holtágak, csatornák és mély fekvésű, nedves területeken találkozhatunk kételtűekkel (tarajos göte), békákkal: vörös hasú unka, barna varangy, zöld varangy, levelibéka, tavi béka, kecskebéka, erdei béka. Hüllőkkel (vízisikló, erdei sikló) a vizek mentén, nedves réteken találkozhatunk. A gyíkok közül a fűrgye gyík fordul elő leggyakrabban. Tiszainokai határ madárvilága rendkívül gazdag. Az itt fészkelő fehér gólya (*Ciconia ciconia*) sokfelé látható, a fekete gólya (*Ciconia nigra*) a zárt erdők mélyében él. Madárvonuláskor megjelenő vendégfajok vadrécék, vadlibák, daru. Az ártéri erdők fűzeseiben telepesen költenek a kiskócsagok (*Egretta garzetta*) és az üstökös gémekek, bakcsók. Gyümölcsösök mentén, erdőkben különböző fajú harkályok, zöldküllők (*Pylus vizidis*) és kakukk (*Cuculus canorus*) is előfordul. Leggyakrabban látható madarak: széncinke, kékcinke, szürke légykapó, töviszűrő gébics, a citromsármány, a tengelic, a barátposzáta (*Sylvia atricapilla*), a kisposzáta (*Sylvia curruca*), a bíbor- (*Galerida cristata*) és mezei pacsirta (*Alauda arvensis*). A ragadozó madarak közül leggyakoribb itt fészkelő a vörös vércse (*Falco tinnunculus*), az egerészölyv (*Buteo buteo*), a kék vércse és a barna rétihéja (*Circus aeruginosus*). Télen gatyásölyvek, réti sasok, halászsas (*Pandion haliaëtus*), barna kánya (*Milvus migrans*) is megfigyelhetők. A baglyok közül a kuvik (*Athene noctua*), a macskabagoly (*Strix aluco*) és a fülesbagoly (*Asio flammeus*) fordul elő.

Emlősök közül egerek, sün (*Erinaceus europaeus*), róka, nyest, hermelin, menyét és görény említhető. Különböző fajú denevérekkel (*Myotis*) az települések környékén és öreg ártéri erdőkben is találkozhatunk. Vadgazdálkodás szempontjából értékes az őz (*Capreolus capreolus*), a vaddisznó (*Sus scrofa*) és az apróvadállomány (fácán). “

(Forrás: településrendezési terv)

A község lakott területe árvízmentes, enyhe kiemelkedésű vonulaton található halmaztelepülés. Központjában a templom tornya magasodik. A külterületen tanyák is létrejöttek ugyan, de nem váltak általánossá, mivel a falu határa kis területi kiterjedésű volt.

Tiszainoka külterületének táji látványát a mezőgazdasági és erdőgazdasági, kertgazdasági tájra jellemző telepített növényzet, valamint a Tisza folyót kísérő természetes növénytakarulás határozza meg.

“A vízfolyásokat szegélyező ligetes-fás területek váltják a mélyebben fekvő, gyepes réteket. A települést közvetlenül körbeölelő táj kertgazdasági területekből, szántóterületekből és jelentős nagyságú gyepekből, legelőkből áll. A volt anyaggyűjtő helyeken (vályogvető gödrök), mélyfekvésű mezőgazdasági területeken vízállásos, nádas terület teszi mozaikossá a külterületet. A település keleti-déli határrészein a nagytáblás mezőgazdasági művelésű területek, nagyüzemi állattartó telep, legelő és major, valamint a belvízelvezető árkok tagolják földfelszínt. A nyugati határrészen földművek mérnöki vonalvezetése, és a folyót kísérő természetközeli és mesterséges erdőtársulások hullámzó vonalai jellemzik a tájat. Északról a hajdani folyómederrel körülvett magaslaton telepített erdő őrzi a község határát.

Az alföldi aprófalvak legfontosabb természeti erőforrása a termőföld. Hosszú ideig ez jelentette az itt élők egyetlen megélhetési forrását. Tiszainoka termőtalajai változatosak.

Gyenge termőképességű humuszos homoktalajok, kedvező termékenységű alföldi mésztepedékes csernozjom talajok, réti csernozjom talajok, réti öntéstalajok és a művelésre alkalmatlan szikes réti szolonyecsek, vályog-agyagos vályog talajok váltják egymást.

A település létezésétől fogva jellemző tájhasználat: a földművelés és az állattartás később a szőlő- és kertművelés.

A település határának birtokviszonyai a középkortól a közelmúltig változtak. Az urasági földeken, jobbágytelkeken gabonanövények termesztése és legeltető, nomád állattartás folyt. A sűrűn vízjárta határban termett, építőanyagként is szolgáló nád, gyékény felhasználása, és a kisvízi halászat volt jellemző. Mária Terézia úrbérrendezése (úrbéri egyesség, amely a nemesi és jobbágyi birtokok végleges szétválasztása) véget vetett a korábbi földbérleti rendszernek. A földbirtokosok önállóan gazdálkodtak, majorságokat hozva létre. Itt szántóföldi műveléssel, gabonatermesztéssel, állattenyésztéssel, állattartással (juh, sertés, és igásállatnak marhatarással) foglalkoztak.

Az I. Világháborút követően életképtelen birtoknagyságok alakulnak a földesúri nagybirtokok mellett. A majorságokat nem gépesítették, hiszen sok volt a helybeli mezőgazdasági munka.

A lakosság elszegényedett és zselléreként arató-cséplőrészért dolgoznak, szőlőmunkát végeznek, és a majorok terményét fuvarozzák Pestre.

A II. Világháborút követő földosztások, során 257 személy jutott 1400 kateszteri holdhoz és 25 fő kapott házhelyet a faluban. A téészesítés után a kollektív tagsága művelte tovább az inokai földeket. (1949-ben megalakult Szabadság Tsz. sertés állattartás ágazata volt a legsikeresebb.) A rendszerváltást követően a község határának birtokviszonyaira jellemző, hogy korábbi nagyüzemi gazdálkodó szervezetek helyébe a nagyobb gazdaságok, egyéni gazdálkodók, őstermelők léptek. (Mezőcsír kft, Kiss Imre Felszabadulás út 53.)

Szántóföldi termelés mellett a gyümölcs- és zöldségtermesztés is megtalálható a településen. A termesztett növények a szántókon gabonafélék őszi búza (30-50 q/ha), az őszi és tavaszi árpa (15-30 q/ha), a kukorica (25-50 q/ha), zab, napraforgó, étkezési és takarmányborsó.

A humuszos homokon korábban jelentős volt a szőlőtermesztés. A helyi szőlőtermesztést a környező településekkel azonos módon az országos filoxéra járvány következményeként az alföldi szőlőtelepítési hullám lendíti fel a XIX. században.

A hajdani szőlők helyén erdőtelepítések találhatók (Szőlőssziget), illetve a Cserkeszőlővel szomszédos határrészen jelenleg váltakozva szántóföldi művelés, kertészet, gyümölcsös és néhol szőlők láthatók. Fásult területek ápolatlanságával (talán gazdák elöregedése miatt) a természet-terület jelentős része egyre inkább rendezetlen területté, ugarrá válik.

Tiszainoka hagyományaiban legeltető-állattartó település. A középkortól a külterjes állattartás (juh, szarvasmarha, sertés, kismértékben ló) volt a jellemző.

A 19. század második felétől a legelő és a rét területek fogyatkozásával a rideg állattartás visszaszorult, és az istállózó állattartás került előtérbe. A nagy háborút követően a majorokban gazdaságosabb (jobb hús-, és tejtermelő fajták) jellemzi az állatállományt. A múlt század második felében a község külterületén majorokban nagyüzemi állattartás folyt. (pl.: Szabadság Tsz. sertéstelepe, Hangácsi major). A közelmúlt gazdasági környezetváltozásának következtében nagyüzemi állattartás jellemző, mely a település legnagyobb foglalkoztatója a Mezőcsír Kft. nevéhez köthető."

(Forrás: Településrendezési terv, Kollányiné Földi Hajnalka tájépítés)

Az alföldi táj képét változatossá tevő, az élővilág számára menedéket nyújtó szegélyek a külterületet meghatározó Tisza folyó partja és a csatornapartok mentén lévő széles növényzettel fedett területek, a mezőgazdasági művelésű területek telek- (mezsgye) határain és külterületi utak mentén alakultak ki. Tájképi szempontból értékesek a szántóművelés

síkjából kiemelkedő kunhalmok, homokhalmok, tanyák, a hozzájuk tartozó tanyaíásítások, hagyományos gazdasági épületek, tájíásítások, mezővédő erdősávok, dűlőutak menti fasorok, vízállásos, mocsaras területek, egykori anyaggyerő-helyek maradványai.

Magyarországon a megmaradt gyepterületek akár a szántóföldi kultúrákhoz, akár az összterülethez viszonyítjuk alacsony arányúak, ezért természetvédelmi, tájvédelmi szempontból igen értékesek. Tiszainoka környezetében jelentős területi nagyságú legelők találhatók, ahol az ősgyep maradványokon kívül a hazai fajok is megtalálhatóak.

A település igazgatási területén nemzeti parki terület nincs, azonban európai jelentőségű, országos jelentőségű természetvédelmi területek egyaránt megtalálhatóak.

A településen külön jogszabállyal védett, országos jelentőségű természetvédelmi oltalom alatt álló terület a Közép-Tisza Tájvédelmi Körzet, mely a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság működési területén található.

Kunhalmok

A kunhalom gyűjtőfogalomba tartoznak a sírhalmok (kurgánok), tellek (lakódombok), őrhalmok és határhalmok a Természetvédelmi Törvény (23. §) hatályba lépése -1997. január elseje óta védettek, a kunhalom fogalom meghatározása csak a törvény 2003-ban történt módosításával: „a kunhalom olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak”. A kunhalmok tájképi- és élővilág védelmi értékkel rendelkeznek. A terület természetes állapotára jellemző növénytakaságok (pl.: löszpusztagyep), vagy azok különböző mértékben degradált maradványai, valamint az ezekhez kötődő állatvilág maradtak fenn a területükön. A kunhalmok természetesen kultúrtörténeti, régészeti, néprajzi stb. jelentőséggel is rendelkeznek.

Tiszainoka igazgatási területén található kunhalmok:

Szajka-halom:

A település külterületén az Inokai-szőlők kertség északi részén a cserkeszőlői határban található.

Inoka-halom vagy Kenyérváró-halom vagy Fekete – halom:

Tiszainoka keleti határában a hangácsi részen található a dűlőútról is jól látható szántóterületen lévő nagyobb méretű halom.

A település karakterét meghatározza a történelmileg kialakult telekszerkezet és utcahálózat, mely fellelhető a belterület nagy részén. Településképi szempontból pedig meghatározók a jellegzetes téglá architektúrájú lakóépületek, a népi lakóházak és a település kapujában az egykori kastély kerítésének maradványai.

A településkaraktere jellemző, a település kis méretéből eredően, hogy az egész belterülete egy egységnek vehetjük, ahol a központi részen a református templom – óvoda – idősek otthona - bolt – községháza található. Az utcaképekre jellemző, hogy a sok beépítetlen terület és a szabálytalan utcavonalvezetés miatt egységes utcakép nem alakul ki, szakadozott utcaképek és térfalak alakultak ki.

A település aprótelkes halmazos részein, kis telekméreteken, kisebb méretű egyrészt utcával párhuzamos gerincű, alacsonyabb épületmagasságú, másrészt utcára merőleges nyeregtetős, alacsonyabb épületmagasságú épületek alkotnak utcaképet. Az utcaképek általában vegyesek a jellemző előkert nélküli beépítés között általában az utca átlag épületkoránál újabb épületek esetén az épület elhelyezés előkertes.

A település aprótelkes régi részén még fellelni jellemzően tornác nélküli, vagy beépített tornácú utcára merőleges gerincű régi lakóházakat, melyek mellett a kockaházak is megjelentek. A település egészére jellemző az oldalhatáronálló épületek alkotta utcakép, a különböző épülettípusok egymásmellettsége. Tiszainoka települést meghatározzák a természeti értékek és az épített örökség értékei, melyet a következő fejezetben mutatunk be.

3. ÖRÖKSÉGÜNK

A település igazgatási területe nem bizonyíthatóan, de valószínűleg már az újkőkortól lakott terület volt. A vízjárta alföldi tájon a magas-partok, magaslatok voltak megtelepedésre alkalmasak, így Tiszainoka határában is különböző korok emlékművei kerültek elő. Cserépdarabok a neolitikumból, edénytöredékek a bronzkorból (Szigetpart) és a vaskorból (Kövesút), cserépanyag a Kompút mentén. Az 1987-es ásatások alkalmával került felszínre a reformáció-kori település temploma (Csonka-torony) és a körülötte lévő hajdani temető.

“A falu első okleveles említése Inatha névalakban 1450-ben történik, amikor a nagyrévi Orr család birtoka. A néphagyomány szerint temetőjében huszita templom és torony romjai találhatóak. Elgondolkodtató az is, hogy a község neve csehből, lengyelből származtatható személynévi eredetű földrajzi név.

A település folyamatosan lakott voltában Soós Imre kételkedik. Azt írja, hogy a lakosság a falut 1618-ban kezdte megszállni, tehát elpusztult a tizenötéves háborúban. Ennek ellentmondani látszik, hogy 1600-ban 8 portáját írták össze. Minden bizonnyal átmeneti elmenekülésről van szó, mint a tiszazugi településeknél általában. Soós Imre szerint a Rákóczi szabadságharc alatt is pusztult, s újbóli benépesülése 1714-ben történt. Az anyakönyvek szerint a rakamazi futásból való visszatérés 1711-re tehető. Lakossága tehát elmenekült, de ugyanazok a személyek vissza is tértek. A kis község legnagyobb lélekszámát 1828-ban érte el, majd hosszabb ideig 1000 fő körül állapodik meg. 1949-től népességszáma napjainkig folyamatosan apad. Külterületi lakóinak száma 1910-ben 251, 1949-ben 371, 1960-ban 118 fő volt.

Tiszainokát a XV. században említik először az oklevelek. 1450-ben Inotha néven az Orr család birtokaként jelölik. A település neve cseh vagy lengyel személynévből eredeztethető földrajzi név. 1506-ban már Inoka néven református, templomos helyként említik. Ebben az időszakban a Gercse család is birtokolt itt földet és 8 jobbágyporta tartozott hozzá. A középkori település életének meghatározója a folyók vízmozgásai, áradásai voltak. Tiszainoka akkori megélhetési forrást biztosító tájhasználatára földművelés, a halászat, az ártéri gazdálkodás volt a legjellemzőbb.

Török hódoltság idején az ország három részre szakadása nyomán hol a török, hol a Habsburg intézményrendszerek tartják nyilván és adóztatják a település lakosságát. (1563-ban 17 adózó tavaszi gabonát: árpát, zabot, őszebúzát, rozst köteles fizetni, 1571-ben a török összeírás szerint 27 házban 27 család lakik.) A község területe az idők folyamán a háborús csatározásokat követően, ez ellen menekülve, többször elnéptelenedett, majd újratelepült.

Utoljára a Tiszazugot 1697 táján tatárok, törökök dúlták fel. 1701-ben Roth János fegyverrel vívással nyeri el a falu birtoklását. A XVIII. században a földesúrnak marhaállománya, juhakolaja voltak. A jobbágyok hordtak szénát, fejésteheiktől vaját, és apróbarmot (szárnyasokat), tojást az uraságnak egy összeírás alapján. Ezen felül az urasági malom üzemeltetésével is szolgáltak. Kocsmát, mészárszéket és a révet bérelte a falu közössége a földesúrtól. Ekkor épült a község sövényfalú, majd annak helyén a kőtemploma is. Az anyakönyvet 1758-ban kezdték vezetni újra.

Bél Mátyás Heves és Külső-Szolnok megye 1730 körüli állapotát bemutató újjelentésben úgy jellemzi, hogy a Tisza három oldalról mossa, az árvíz a kertekbe is beköszön, s ilyenkor csak egy úton megközelíthető. Közepesen termő szántóhatára szűkös és a talaja ragacsos, szikes.

Az 1771.-es Urbáriumot a község már gr. Teleki Józseffel köti, aki majorüzemet alakít ki 388 kataszteri holdon. 1779-ben Vályi András így ír a faluról: „fölgye termékeny, legelője elég, fűzesse közönséges, nadgya, sássa s' szőleje van”. A XVIII.-XIX. század fordulóján 2288 kh rétből, 1322 kh legelőből, 630 kh szántóból, 37 kh szőlőből, 12 kh kertből tevődött össze a község határa. 1824-beli adatok szerint a külterület több mint egynegyedét borította hosszabb-rövidebb ideig a Tisza folyó vize. A XVIII. és a XIX. század fordulóján a falusiak tájhasználatára a rideg állattartás és a halászat, és a földművelés volt a jellemző. A löszös talajokon árpát, zabot termesztettek, a kiemelkedéseken elsősorban juh- és szarvasmarhatartás, valamint a Szőlősszigeten és a cserkei hátárszéli homokháton már szőlőművelés is folyt. Fényes Elek 1830-ban gabonáját, marháját, juhát, szőlőjét nádját, fűzesét emeli ki és mondja bőségesnek. A falu életében, felvirágzásában jelentős szerepe volt az inokai-kécskei révnek is.

A szomszéd megyékből erre hajtották Pestnek, Bécsnek a békési, csanádi, csongrádi kereskedők állataikat és szállították terményeiket.

Az 1848-49.-es Forradalom és Szabadságharcban a szenttamási ütközetben inokai hazafiak is részt vettek. A jobbágyfelszabadítást követően a Teleki, Kubinyi és Tihanyi családok birtokolják, majd a Haraszi és Jurenák családok is a község urai lettek. A lakosság az urasági majorokban cselédként dolgoztak. “

(Forrás: Adatok Szolnok megye történetéből)

A falu életében meghatározó szerepe volt a Tiszának.

“A 1853-ban kezdődő folyószabályozás (pl.: Jenő-sárszögi átvágás) jelentősen megváltoztatta a község tájhasználatát. Az árvízmentes határrészekben növekedett a szántók, a szőlők és a rétek területe, és az istállózó állattartás jelentősége is. A kitűnő révátkelőhely ellenére az összekötő utak hiánya miatt Tiszainokán nem indult meg az iparosodás és a kereskedelem sem bővült. A település megélhetését továbbra is a termőföld és a mezőgazdaság jelentette. Inoka Csámpa-pusztával együtt 1872-ben nagyközséggé válik, és a századfordulón létrejön a Tiszainokai Közbirtokosság. 1910-ben nyerte el a Tiszainoka a jelenlegi megnevezését. Az I. Világháború után a mezőgazdaságban a nagybirtokrendszer (pl.: Harashti birtok) jön létre, az istállózó állattartás, a szőlő- és gyümölcskertek, a háziipar (gyékény-, fűzfona, szövés) az élelmiszer feldolgozás (malmok, szeszfőzde) és a mezőgazdaságot kiszolgáló iparosok (bognár, kovács, kerékgyártó, lakatos, stb.) és a rövid életű téglagyártás jellemzik a gazdaságot. Ekkor alakul ki Tiszainoka jellegzetes település-táji képe (épületek téglahomlokzata, külső megjelenése, utcahálózata), és a jelenlegihez hasonló tájhasználat. “

(Forrás: Településrendezési terv, Kollányiné Földi Hajnalka tájépítész)

A település épített értékeinek legjellegzetesebb épületei a meglévő téglahomlokzatú lakóházak, melyek a település központi részén és a főbb utak mentén vannak.

A jellegzetes téглаépületek utcai homlokzatának kialakítása nyerstégla felület, melyek díszítései a téglakötések, a felső párkányzaton végigfutó téglasor, a téglablakkeretezések, melyek jellemzően az ablak fölött íves áthidalások.

A polgári épületek jellemzően magasított térdfallal készültek, melyeket a padlásszellőző szemek is jeleznek.

A település történelme folyamán a múlt század közepén a II. Világháború a frontvonalába kerül a település. 1944-ben a nagy tüzéségi harcban a templom is megsemmisült.

A XX. század második felére jellemző (a tulajdonviszonyokban is bekövetkezett) változások: a mezőgazdaság többszörös átalakulása, fejlesztése, a közlekedés, szállítás megnövekedése, úthálózat fejlesztése, mind nyomon követhető a települést környező táj jelenlegi szerkezetében, tájhasználatában, táji látványában. Napjainkban a fentiekén kívül a település mai életét meghatározza a természetvédelemhez (pl.: Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzethez) szorosan kötődő változatos, természeti értékekben dús táji környezet (Tisza ártere és annak mentén lévő természetes és mesterséges növénytakarások), és szomszédos települések jelentős turisztikai fejlesztései is (Cserkeszőlő gyógyfürdő, Tiszakürti Arborétum Természetvédelmi Terület).

A község régi temetőjében a Csonka torony romjai találhatóak, amit a térképen szláv templomnak neveznek a helyiek. A szájhagyomány szerint itt huszita templom romjai álltak. 1987 nyarán tárták fel a templom maradványait, melynek megépítése a reformáció terjedésével hozható kapcsolatba, s keletkezése a XVI. század közepére tehető. Helyén korábban – a szentélyben talált sírok tanúsága szerint – temető lehetett. Később a templomot bővítették, az eredeti és a bővített részek jól elkülönülnek. Amikor a falu egy másik részén új templomot kapott, ez a régi még okáig szenthelyként funkcionált.

1711-ben a visszatérő lakosok sövényfalú templomot kezdtek építeni az elpusztított helyett. 1761-ben ezt a templomot karzattal, katedrával és székekkel látták el, majd újabb templomot emeltek 1787-ben, immár kőből. Egyes adatok szerint 1733-ban újabb nádtemplom épült, s ezt látták el karzattal. 1794-ben épült fel templomának tornya. Korábban az érvényben lévő protestánsokat sújtó intézkedések, később az anyagi erő hiánya miatt nem építettek tornyot. A XIX. század elején még az egész falu a Teleki családé, ők segítik a templom újjáépítését 1829-ben.

“A község a hozzácsatolt Csámpa pusztával együtt 1872-ben nagyközséggé alakult. Önkormányzatát képviselőtestülete útján gyakorolta, mely felerészben virilis (10 fő), felerészben választott (10 fő) tagokból állt. A Képviselőtestület az 1930-as években is 20 tagot számlál. Az előljárási összetétele is alig módosul, melyet 1879-ben a bíró, törvénybíró (másodbíró), közgyám, 4 tanácsos, jegyző alkotott. 1913-ban a község tisztviselői voltak: főbíró, másodbíró, főjegyző, jegyző, pénztárnok, közgyám, 4 tanácsos, orvos, állatorvos, tűzoltóparancsnok, kisbíró, halottkém, szülésznő. 1925-ben a községi előljárók száma 11 volt. A községi képviselőtestülete 10 virilis, 10 választott tag és 2-2 póttag alkotta.

A községi tanács 1950. október 27.-én tartotta első ülését, 31 tanácstaggal, 16 póttaggal. “

(Forrás: Adatok Szolnok megye történetéből)

A rendszerváltás után önkormányzati választásokat tartottak.

A közigazgatási feladatokat a polgármesteri hivatal biztosítja a településen. A középfokú közigazgatási intézmények és kormányhivatalok Kunszentmártonban találhatók.

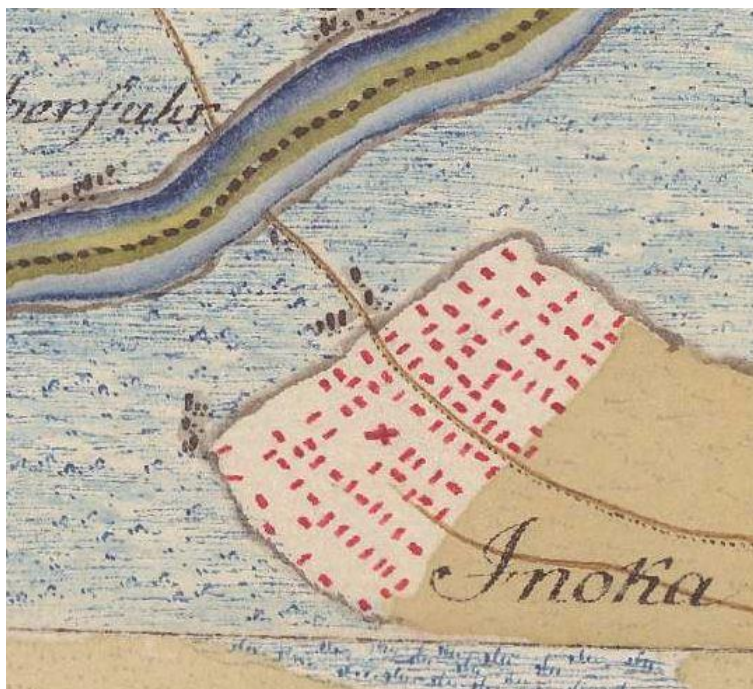
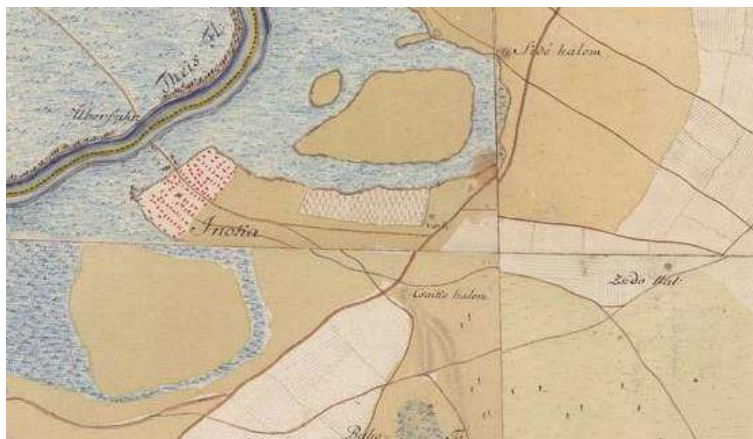
Halmaztelepülés, a határában uradalmi tanyák voltak. A településszerkezet meghatározó eleme a Tisza folyó. A folyó melletti magasabb területen alakult ki a település. Jellemző a belső sűrűbb telekosztás, a halmazos szerkezetre jellemzően először a telkek alakultak ki, melyek meghatározták az utca vonalvezetését. Kialakultak a jellemző kiszögellések, terek, teresedések

Az I. katonai felmérés térképe jól mutatja a Tisza kanyarulathoz vezető út meghatározó szerepét, a templom helyét.

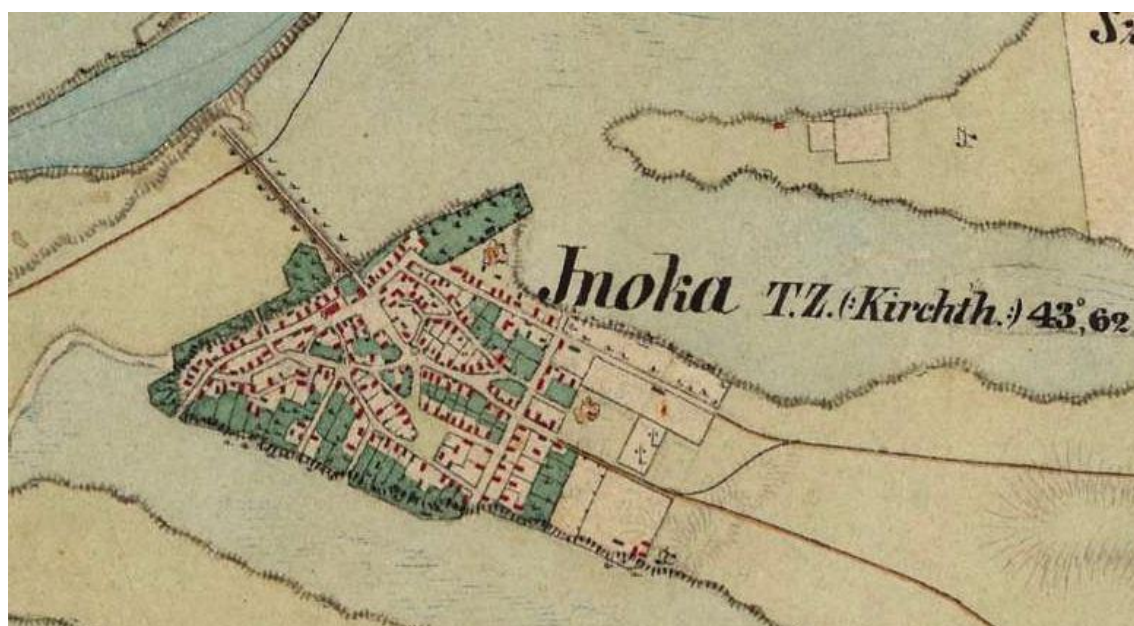
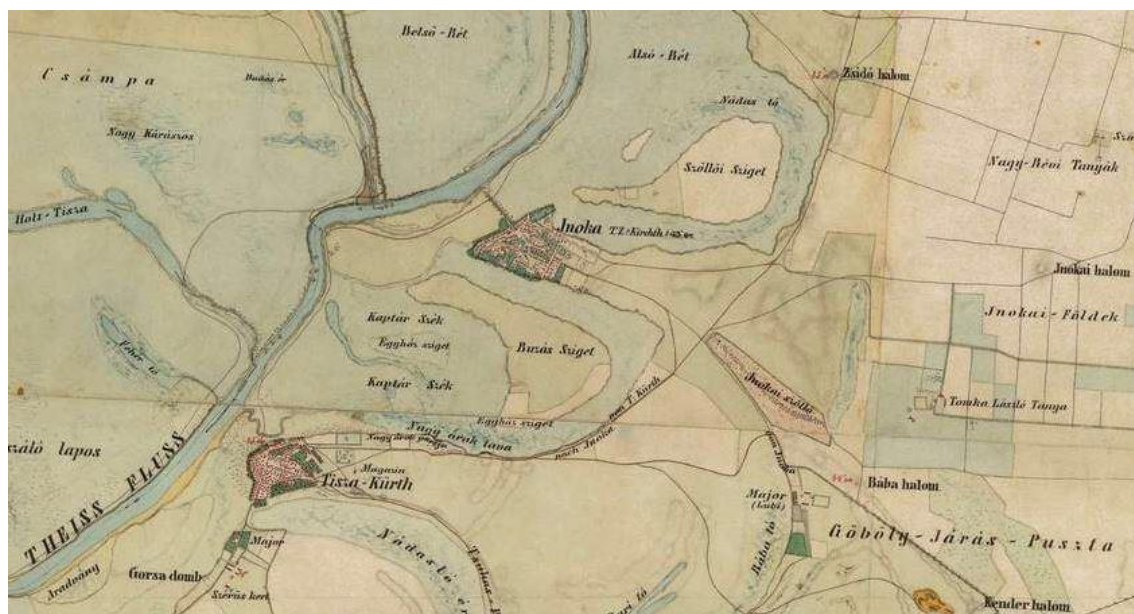
A II. katonai felmérés térképén már egyértelműen látszódik az utca vonalvezetés, a halmazos szerkezet, a besűrűsödés. A külterületen fellelhető az Inokai szőlők, ahol szőlőbeli kunyhók voltak jelentős számban, mára azonban már nem fellelhetők.

A III. katonai felmérés térképén a szabálytalan vonalvezetésű belterületi utcák, a teresedések és a tömbbelsőiben lévő szabálytalan alakú halmazos beépítés jól látszik. A külterületen elkülönül az uradalom, amelynek ma már csak maradványai lelhetők fel és még mindig sok épület látszik a külterületi szőlőskertben, melyek azóta eltűntek.

A településszerkezet a mai napig őrzi egykori formáját, a sűrűbb, zegzugosabb, szűkebb utcák a település történelmi központjában találhatók, de megmaradtak a teresedések, utcavonalvezetések is.

I. Katonai felmérés térképe Tiszainoka településről

II. Katonai felmérés térképe Tiszainoka településről

III. Katonai felmérés térképe Tiszainoka településről

Tiszainoka történelméhez tartozó meghatározó épületek közé tartozik az egykori kúria, „kastély” épülete.

Az 1800-es évek második felében épült fel makói és gezei Makay Gábor tiszainokai kúriája. A birtok Makay Júlia és férje, dr. csengeruffalusi O'sváth Albert tulajdonába került. A két oldalszárnyal ellátott U-alakú kúria tetején huszártorony állt. A hátsó homlokzatán tornác futott végig, amely egy kis parkra nézett. Az 1900-as évek elején Kocsis Imre, helyi gazda vette meg a kúriát a családtól. Házasság révén a kúria Zsoldos Zsigmond tulajdona lett. 1908-ban renoválták az épületet és lebontották az északi szárnyat, így L-alakú lett a kúria. Az 1940-es években a másik oldalszárnyat is, és ezután alakították ki a ma látható négy oldalon körbefutó tornácot. A 2. világháború idején orosz katonák rendezkedtek be az épületben. A háború után a család tulajdonában maradt az ingatlan, akik az 1960-as évek végén a Szolnok Megyei Tanácsnak ajánlották fel. A kúria azonban a tiszainokai tanács kezelésébe került át, amely raktárként használta. A rendszerváltást követően a helyi önkormányzattól magánszemély vette meg az épületet, és lakóházként újítták fel.

A szabadon álló, földszintes épület téglalap alaprajzú. Kétraktusos elrendezésű. A két eredeti búboskemencéből egy napjainkban is látható. A régi gerendás famennyezet szintén fennmaradt az egyik szobában. A kúria egy része alatt pince húzódik.

A településen országos védelem alatt álló művi érték nem található.

Tiszainoka legjellegzetesebb épített értéke az egykori „kastélykerítés” megmaradt része, mely a településközpont felé impozáns tömegével megkapó látványt mutat.

Az egykori kúria falszerűen megmaradt hosszú kerítése mellett a kapu jellegzetes része is fennmaradt az utókor számára. Az íves kapubejáró és díszes, eredeti kapu érdekes színfoltja a településnek.

Az örökségi értékekhez tartoznak a külterületi védett területek.

A település igazgatási területén nemzeti parki terület nincs, azonban európai jelentőségű, országos jelentőségű természetvédelmi területek egyaránt megtalálhatóak. (Az egyes védelmi célú területek átfedésben vannak egymással.)

Kiemelt jelentőségű az Európai Községek Natura 2000 hálózatába tartozó, (kihirdetett, illetőleg a korábban kijelölt területeken előforduló), valamint kiemelt jelentőségű közösségi élőhely típusok, és az ott élő állatok és növények élőhelyének megóvása, a biológiai sokféleség fenntartásához, a biodiverzitás megőrzéséhez szükséges szabályok megállapítása, betartatása a település közigazgatási területén.

Tiszainoka külterületén különleges madárvédelmi területek, valamint kiemelt jelentőségű különleges természetmegőrzési területek, a Tizsakürt – Tiszainokai gyepek találhatók.

A kijelölés alapjául szolgáló élőhelyek:

- 1530 Pannon szikes sztyeppék és mocsarak 70%-os kiterjedéssel.
- 6250 Síksági pannon löszgyepek 10%-os kiterjedéssel

A kijelölés alapjául szolgáló fajok:

- mocsári teknős (*Emys orbicularis*)
- réti csík (*Misgurnus fossilis*)
- vöröshasú unka *Bombina bombina*
- közönséges tarajosgőte *Triturus cristatus* és a növények közül a
- kislefűszű ászát *Cirsium brachycephalus*

A védett terület teljes egészében az országos ökológiai hálózathoz tartozik, a déli része magterületként, a középső és az északi részei ökológiai folyosóként vannak nyilvántartva.

Kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési területek Közép-Tisza (HUHN10005), számon nyilvántartottak, melyek a Tisza folyó medre és parti sávja területeit foglalják magába.

A településen külön jogszabállyal védett, országos jelentőségű természetvédelmi oltalom alatt álló terület a Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet, mely a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság működési területén található.

A tájvédelmi körzet kiterjedése 9338 ha. A természetvédelmi területen a vízjárástól, vízállástól, keletkezésüktől függően több egymástól eltérő növénytársulású és faunájú területeket különböztethetünk meg.

“A növénytársulásokat és a bennük élő faunát az ligeterdők-ártéri erdők, kubikerdők, a hullámtéri gyepek-nedves rétek, mocsárrétek a holtágak és a folyó vizeire csoportosítva jellemezhetjük.

Ligeterdők: a megváltozott vízjárási viszonyok (a vízszint megnövekedett kilengései magas áradások-alacsony kisvíz) nem kedveztek a honos tájra jellemző tölgy-szil-kőris ligeterdők felújulásának. Fokozatosan a fűz-nyár ligeterdők foglalták el a korábbi erdők helyét és váltakozó szélességben szegélyzik a folyó mindkét partját. Az aljnövényzetet zömmel a hamvas szeder, a nagy csalán, s a behurcolt gyalogakác alkotja. A korhadó mohos törzseken találkozhatunk a védett szálkás pajzsikával, az aljnövényzettel kevésbé borított helyeken pedig a szintén védett széleslevelű nőszőfűvel, a tájvédelmi körzet egyik orchidea fajával.

Kubikerdők: ez az erdőtípus mesterséges eredete ellenére (gátépítések földműveinek anyaggyerő-helyei) hatalmas koronájú, öreg fáival szépen, harmonikusan simul a tiszai tájba, ezért tájképi értéke kiemelkedő. Védett növények közül a tiszaparti margitvirág és a debreceni torma legnagyobb termőhelyei ezeknek az erdőknek a szélein helyezkednek el.

Az igen változatos gerinctelen állatvilágból ízelítőül csak a védettek közül néhány: pompás virágbogár, aranyos bábrabló, kis szarvasbogár, orrszarvú bogár, diófa-cincér, rezes futrinka.

A ligeterdőkben és kubikerdőkben a madarak közül az 50-60 fészkelő fajból csak a természetvédelmi szempontból legértékesebbek megnevezve: a fokozottan védett fajú rétisas, fekete gólya, barna kánya és olykor a kerecsensólyom képviseli. Az egyéb védett fajok között gyakran számít az egerészölyv, a héja, a macskabagoly, a zöld küllő, a fekete harkály, az énekesek seregét pedig a fülemüle, barátka, őszapó, vörösbegy, erdei pinty és berki tücsökmadár alkotja. A „vadak” közül legsűrűbb részeket a vaddisznók kedvelik, a ritkább, ligetesebb helyek az őzek tanyái. Az öreg fák odvait, hasadékait denevérek lakják. A ragadozók csoportját elsősorban a nyest, a menyét, a vörös róka és a vadmacska alkotja.

Hullámtéri nedves rétek a ligeterdőkhöz viszonyítva jelentős területet foglalnak el. A mélyebb részekben főleg palkafélékből áll, míg a magasabb térszínt a réti ecsetpázsitos társulás foglalja el. Védett faja a réti iszalag, tekert csüdfű, kunsági bükköny.

Állatvilága nem túl gazdag. Az árvíz után a mélyedésekben visszamaradó tocsogókra parti madarak, récék, kisebb-nagyobb csapatokban szürke gémekek, kanalas gémekek, kis kócsag és nagy kócsagok, fehér gólyák és fekete gólyák, harisok gyülekeznek.

Mocsárrétek általában a hullámtéri rétek szélén, a Tisza medrével párhuzamosan helyezkednek el. Vízutánpótlásukat áradások alkalmával kapják. Jellegzetes növényfajai a tavi káka, a vízi harmatkása és a réti fűzény. A sekély, gyorsan felmelegedő vizek kitűnő szaporodási helyei a kétéltűeknek, de gyakori itt a vízisikló is.

Hullámtéri holtágak és a folyó vize. A 26 védett halfajunkból a Tiszában 10 faj él. Ezek közül a magyar bucó és a selymes durbincs viszonylag gyakori. Az őshonos folyami kagylók mellett megtalálhatók az elszaporodott vándorkagylók is. Az európai ritkaságnak számító sárgás szitakötő igen jelentős állományai is felfedezésre kerültek a közelmúltban.

A Tisza gerinctelen faunája kapcsán feltétlenül említést kell tenni a tiszavirágról, vagy, ahogy sok helyütt még ma is nevezik: a kérészről. Június közepe rajzásai emlékezetes látvány nyújtanak. „

(Forrás: A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóságának kiadványában, és a Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet honlapján ismertettek alapján).

Tiszainoka településképehez, történelméhez mindazok az épített értékek hozzátartoznak, melyeket a kézikönyv bemutat, és amelyek a jellegzetes településképet meghatározzák.

Kunhalmok

A kunhalom gyűjtőfogalomba tartoznak a sírhalmok (kurgánok), tellek (lakódombok), őrhalmok és határhalmok a Természetvédelmi Törvény (23.§) hatályba lépése -1997. január elseje óta védettek, a kunhalom fogalom meghatározása csak a törvény 2003-ban történt módosításával : „a kunhalom olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak”. A kunhalmok tájképi- és élővilág védelmi értékkel rendelkeznek. A terület természetes állapotára jellemző növénytakaságok (pl.: löszpusztagyep), vagy azok különböző mértékben degradált maradványai, valamint az ezekhez kötődő állatvilág maradtak fenn a területükön. A kunhalmok természetesen kultúrtörténeti, régészeti, néprajzi stb. jelentőséggel is rendelkeznek, amelyek feltárásával, megőrzésével a kulturális örökségvédelem szakterülete foglalkozik.

Tiszainoka igazgatási területén található kunhalmok:

Szajka-halom

A település külterületén az Inokai-szőlők kertésztől északi részén a cserkeszőlői határban található.

Inoka-halom vagy Kenyérváró-halom vagy Fekete-halom

Tiszainoka keleti határában a hangácsi részen található a dűlőútról is jól látható szántóterületen lévő nagyobb méretű halom.

4. TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA

Tiszainoka méretéből, kialakulásából, településszerkezeti fejlődéséből és településarculatából adódóan a belterületet egy településegységként kezeljük.

ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSRÉSZ

A teljes belterületre elmondhatjuk, hogy a folyamatos átépülés eredményeként több épülettípus is egymás mellett megfér. Szép számmal találunk még régi népi építészeti jegyeket tükröző házat, a polgáriasodó téglahomlokzatú épületek mellett az 1960-as évek kockaházai is képviseltetik magukat és az újabb építészeti korszakok jellemzően tetőrbeépítéses háza is megtalálható a településen.

A teljes belterületre elmondhatjuk, hogy a lakótelekeknél jellemző az oldalhatáron álló beépítés, a földszint vagy földszint és tetőtérbeépítéses épületmagasság, a visszafogott színvilág, a természetes anyagok használata.

Csak egy-egy rövid utcaszakas mutat hasonló képet, sok helyen a tetőhajlásszögek, épülettípusok különböznek.

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLET - KÜLTERÜLET

Tiszainoka beépítésre nem szánt területei jellemzően a külterületi egybefüggő mezőgazdasági területek, melyeket egy-egy erdőfolt és a Tisza folyó szabdal.

A külterületre nem jellemző a tanyás térség, nem alakultak ki egybefüggő tanyasorok. Egy nagyobb összefüggő beépítésre szánt terület, a Mezőcsír Kft. sertéstelepe a meghatározó a külterületen. A közelmúltban korszerűsített telep a Tiszainokára vezető bekötőút mellett a belterülettől térben távolabb található.

5. A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

A kézikönyv fejezete segítség szeretne lenni, megfogalmazva a belterület sokszínűségét, de mégis egységes településképét, ajánlást próbál adni arra, hogy hogyan őrizhetjük meg Tiszainoka hangulatát, hogyan erősíthetjük a kialakult hagyományokat, hogyan építhetünk modern, de nem hivatkozódó épületet. A régi épületek felújításánál a kézikönyv rá szeretne mutatni, hogy a múlt őrzése mennyire fontos, hisz az ott élők identitásához tartozik. Fel szeretné hívni a figyelmet a környezetalakításra, amely nemcsak az épített, de a természeti környezet harmonikus egységét jelzi.

5.1 ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

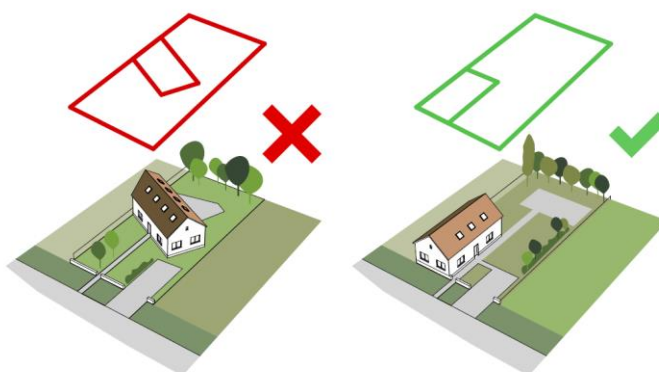
Jelen útmutatóban a település teljes belterületét felölelő általános bemutató településrészre vonatkoztatva fogalmazzuk meg a településrészek beépítésre vonatkozó ajánlásokat új épületek építése, vagy egyes épületek átalakítása esetén.

ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSRÉSZ

Tiszainoka történetéből, kialakulásából adódóan jellemzően a település nagy részén földszintes, földszint + tetőtérbeépítéses házak alkotnak utcaképeket. Jellemzőek utcára merőleges gerincű régi lakóházak, a polgári életvitelt tükröző téglahomlokzatú lakások, a kockaházak és egy-egy tetőtérbeépítéses épület. A település intézményei jellemzően a központi részen helyezkednek el, csak méretükben, léptékükben nagyobbak a családi házaknál, szintszámukat tekintve azonban nem.

TELEPÍTÉS

A belterületen megállapíthatjuk, hogy a családháznakál oldalhatáronálló beépítés alakult ki. Jellemzően utcára merőleges, vagy sátoztetős épületek épültek. Nem javasolható a zárt sorú vagy ikres beépítés, mert túlzottan zárttá válna az utcakép és a hagyományos rendet megtörné. Az oldalhatáronálló telepítés kedvez a telekhasználatnak, a lakóépületet természetes növényssávvá elválasztva a hátsó kert gazdálkodásra alkalmassá válik, vagy a lakóház kertkapcsolatát a hátsó kert felé nyitva egy átmenetet képez a zárt térből a természeti környezetnek.

A település belterületén az előkert méretei különbözőek, megtaláljuk az előkert nélküli és a 3-5 méteres előkerttel épület épületet is. Az épületek elhelyezése jellemzően oldalsó telekhatárra építve történik, így a szabálytalan alakú telkeknél sok esetben az előkert és a ház homlokzati vonala szöget zár be.

Javasoljuk új épület építése esetén a szomszédos épületelhelyezés figyelembevételét és az ahhoz való igazodást.

ÉPÜLETMAGASSÁG

Tiszainokán hasonló épületmagasságokkal találkozunk, a település lakóterületének egészére a földszintes, földszint + tetőrbeépítéses házak a jellemzők, ezt a magasságot még az intézmények sem lépik túl.

A meglévő épületek közé, mellé hasonló épületmagasságot javasolunk, mert a túl magas épület megtörné az utcaképet, túl hivalkodó lenne és esetlegesen a szomszéd telek benapozottságát is korlátozná.

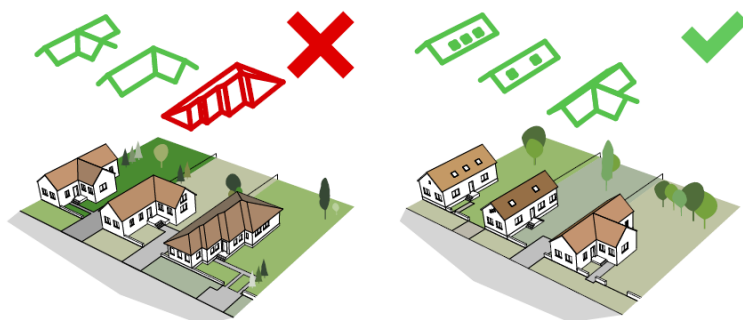
TETŐHAJLÁSSZÖG

Tiszainokán a belterületen a tetőhajlásszög egyes utcaszakaszokon hasonló. A településre nem jellemző a lapostető és javasoljuk továbbra is megőrizni ezt a településképet, a meglévő épületek közé a meglévőhöz igazodó tetőhajlásszög illik.

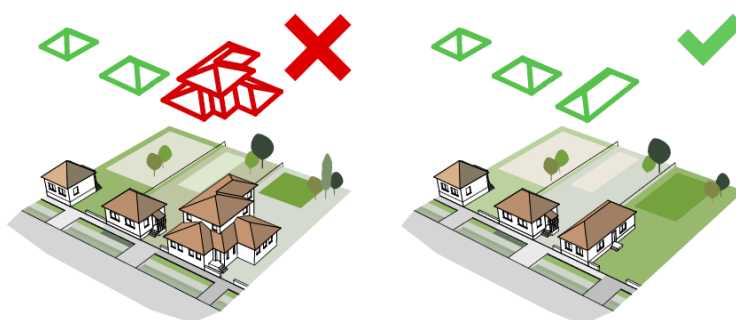
TETŐFORMA

A belterületen a tetőforma változatos, megtaláljuk a nyeregtetőt jellemzően utcára merőlegesen, a polgári épületeknél utcával párhuzamosan befelé hajlított tetőként, és a sátoztetőt. Nem alakult ki manzardtető és összetett tetőidom sem. Továbbra is javasoljuk, hogy ezeket a típusokat ne válasszák.

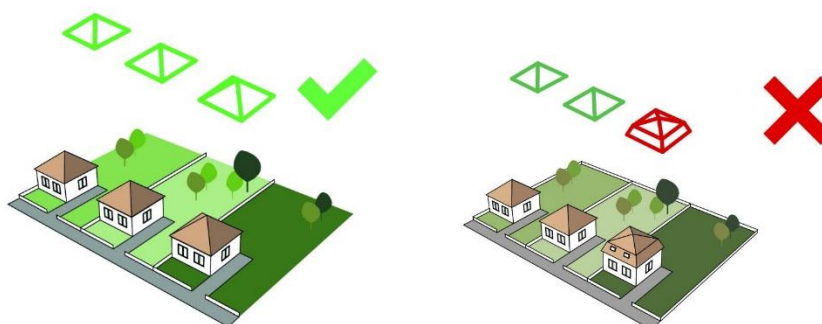

Vizsgáljuk az illeszkedést, és amennyiben az építendő épület körül utcára merőleges nyeregtető van, akkor próbáljuk azt követni.

Amennyiben az utcarészleten sátoztetős épületek állnak, akkor oda modernebb köntösben újragondolva hasonló kerüljön és kerüljük a túl szabdalt, tördelt tetőformát.

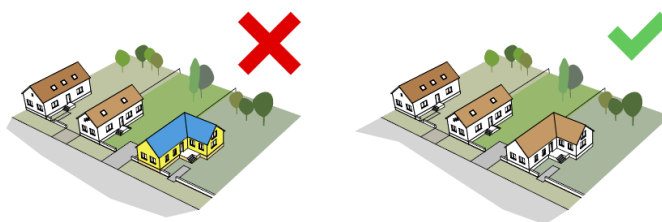

A településre nem jellemző a manzardtető, így kockaházak építése, átépítése, felújítása esetén ne változtassuk meg a kialakult sátoztetőt.

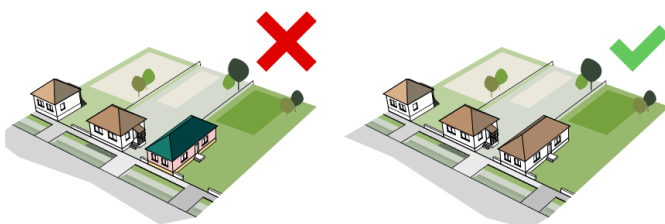

ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNVILÁG

Tiszainokán jellemzően pasztell színű falazat alakult ki, nem egyforma színekkel, de hasonló színvilággal, sárgás, drappos, törtfehér színekkel. Kerüljük a túl élénk, rikító színek használatát.

Anyaghasználat tekintetében jellemzően a vakolt, homlokzatfestett fal, a természetes, natur cserép a jellemző. Kerüljük a fém anyagok, a kirívó színek, a fém héjazat alkalmazását.

A település értékei közé tartozó téglahomlokzat megőrizendő és javasoljuk, hogy felújítások, építések során teljes homlokzati felületen vagy kiegészítő díszítésnéként alkalmazzák a téglaburkolatot.

KERÍTÉS

A településen az áttört, lábazatos kerítés a jellemző, amit továbbra is meg kell őrizni. Kerüljük a teljesen zárt kerítés építését.

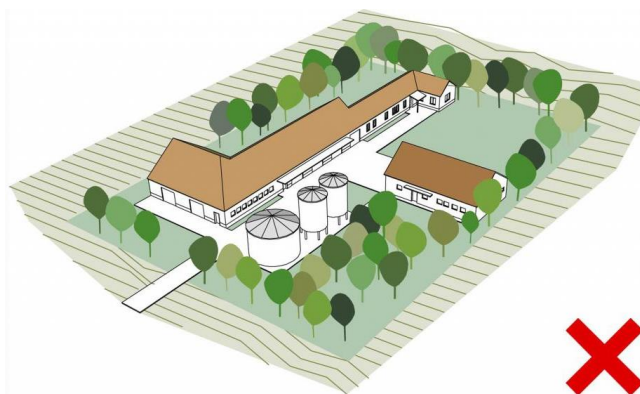
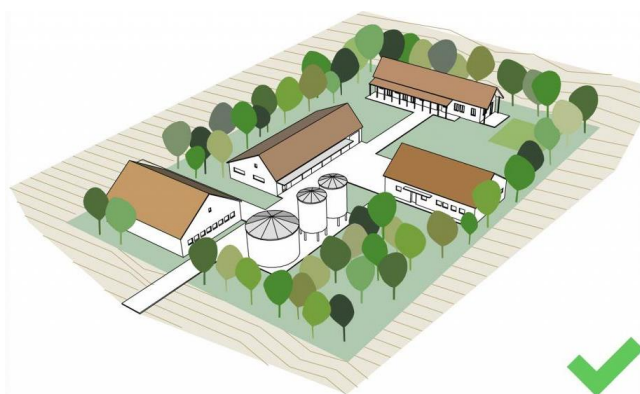
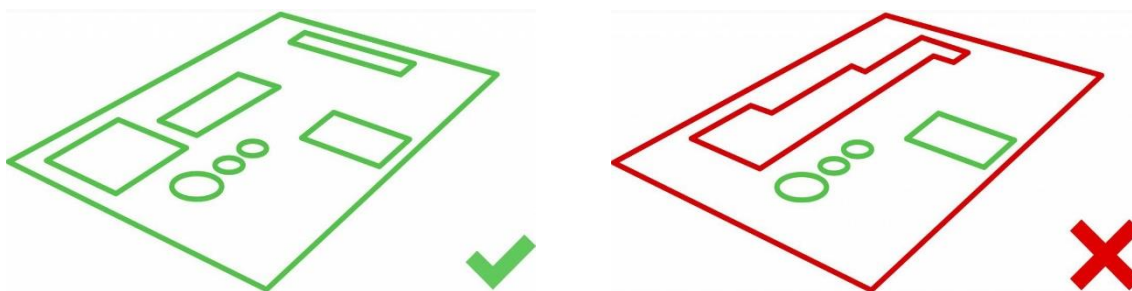
A teljesen zárt kerítés nem elfogadható

Ajánlott áttört kerítés építése, mely
1/3-ad lábazat, 2/3-ad áttört rész

KÜLTERÜLET - MAJOROK, ÁLLATTARTÓ TELEPEK

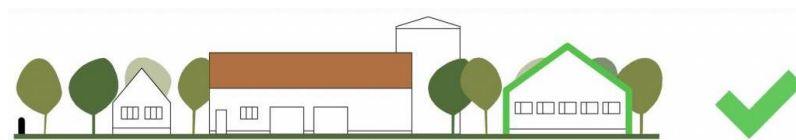
TELEPÍTÉS

Szabadonálló, vagy majorszerűen csoportosított mezőgazdasági építmények elhelyezését javasoljuk illeszkedve a meglévő telepítéshez.

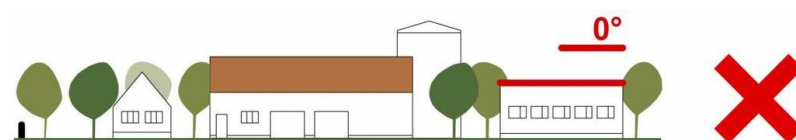
ÉPÜLETMAGASSÁG

Az építmények megengedett legnagyobb magassága a kialakult hagyományoknak megfelelő legyen, mely alól kivételt képeznek a mezőgazdasági üzemi területeken létesülő technológiai építmények. Ezen építmények esetében az épület falazata, tetőzete tükröződő felülettel lehetőleg ne készüljön.

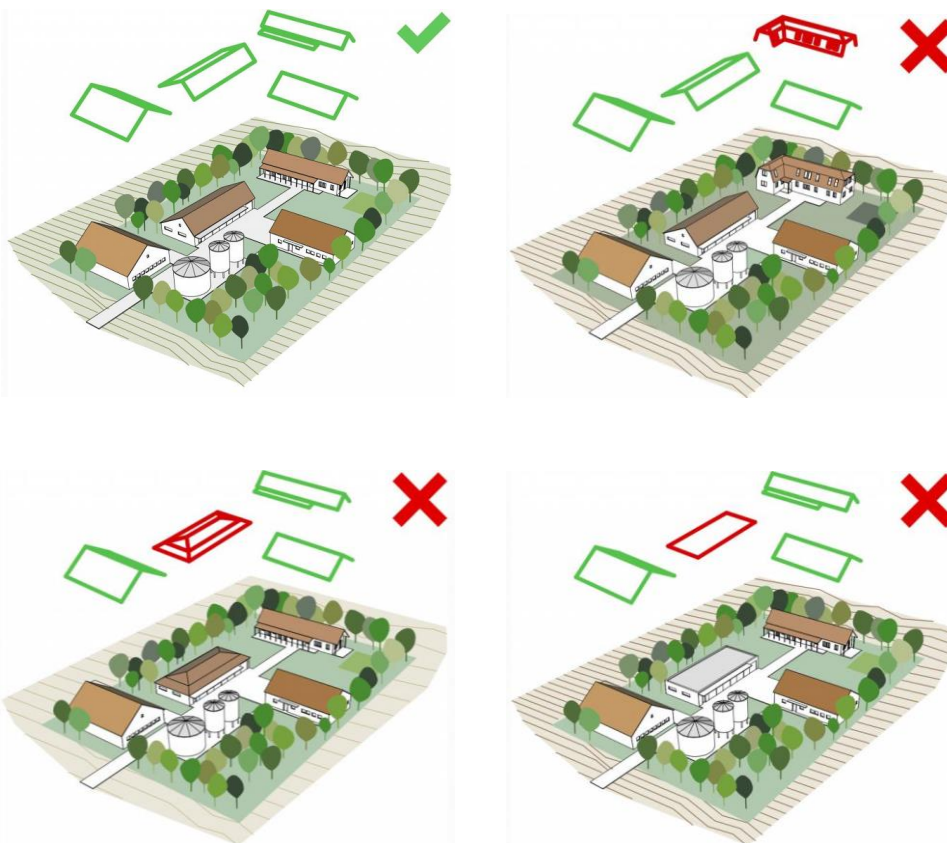
TETŐHAJLÁSSZÖG

Tetőhajlásszög tekintetében nem javasoljuk a lapostető alkalmazását és a meglévő, hagyományosan a tájba illesztett épületek tetőhajlásszögéhez igazodjunk.

TETŐFORMA

Az egyszerű nyeregtetős épületek illeszkednek az alföldi tájba. Az összetett tetőidomot, a manzard tetőt kerüljük, mert tájidegen.

ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNVILÁG

Tájképet zavaró építménynek számítanak és nem javasoljuk elhelyezni azokat az építményeket, melyek a táj alapvetően hagyományos jellegével szemben erősen modern, ipari mezőgazdasági karaktert hordoznak, a hagyományos tájalkotó elemektől, a tájból erőteljesen elütnek.

A tájtól idegen az élénk színűre festett homlokzatú épület, az élénk színek alkalmazása, a hagyományostól eltérő színű tetőfedő anyagok használata, ezért lehetőleg kerüljük ezeket.

Javasolt az épületek homlokzati képében a fehér, vagy a tájban hagyományosan alkalmazott világos színű homlokzati megjelenés.

A héjazat anyaga elsősorban égetett cserép legyen. A héjazat színének válasszuk a cserépszínű, barna vagy sötét színt.

ÉPÜLETRÉSZLETEK

TORNÁCOK

Tiszainokán elsősorban a régi népi lakóházaknál maradtak meg a tornácok, melyek vagy eredeti funkciójukban és kialakításukban léteznek, vagy átépítés eredményeként előszoba, veranda lett belőlük.

Jellemzően a településen zártvégű tornácok voltak, sokszor úgynevezett lopott tornácként a tornác első vagy hátsó része beépült, ott jellemzően kamra kapott helyet.

A tornácoknak nemcsak esztétikai, de praktikussági szerepük is volt, télen a nagy hidek, a csapadék, nyáron a hőség ellen védték és biztosították a ház minél jobb hőtartását.

Faluhelyen a gangot termények tárolására, szárítására is használták és a befejező mezőgazdasági munkálatok, a kukoricafosztás, morzsolás is itt voltak.

Mára a szerepük átalakult, sokan inkább pihenő térként használják. Az újabb épületeknél átalakultak a tornácok, helyüket inkább terasz, előtér vette át, és a funkció is megváltozott, mert inkább kinti térként használják, nem a ház hőháztartása miatt.

Javasoljuk továbbra is a tornácok építését, modern épületnél is elhelyezhető és felújítás alkalmával se vegyük el a szerepét, mert egy átmeneti zóna jön létre a külső és belső tér között.

Tiszainoka egyedülálló tornáctípusa az előkertes ház utcáig kifutó tornáca, ahol a kapuzat kialakítása teljesen egyedi.

Sok esetben a tornácokat megtoldották előtetővel és egy terasz részt építettek az épülethez.

A házak nyitott tornáca beüvegezve zárt folyosóvá, előtérre vált, így újabb zárt teret nyertek.

Több épületnél átalakítás, bővítés eredményeként a tornác beépült, azonban középen egy előtér megmaradt, amely zsilip szerűen véd a kinti időjárás ellen és az épületbe való bejutást szolgálja.

A kockaházaknál eltűntek a tornácok, azonban helyettük szerepüket átformálva megjelentek az előszobák, előterek, melyek igények szerint sokszor tovább bővülnek és már nemcsak a belépésre, hanem a kint tartózkodásra is alkalmasak.

AJTÓK, ABLAKOK

Sokszor mondják az ablak a ház „szeme”. Elképzelhetetlen a ház ablak nélkül, amely egyszerre jelenti a világosságot, a fényt, a kapcsolatot a külvilággal. Az ablakok is fejlődéstörténeten mentek át, az idők alatt sokat változtak.

Az épületek megjelenését a nyílászárók nagyban befolyásolják, tagolják a homlokzatot, mintegy kinyitják a világ felé.

Kezdetben kisebb kétszárnyú ablakok voltak, kisebb ablakszárnyakkal, jellemzően kifelé nyílóan.

Gyakori volt a régi házak apró ablakainál a vasrács, amely az ablakkal együtt került beépítésre, fehérre festett kivitelben alig észrevehetően véd a betolakodók ellen.

A polgárházak és közintézmények ablakai már nagyobbak, de az adott kor stílusa szerint hosszúkásak, jellemzően osztottak. Tiszainokán sok szép régi ablak megmaradt, melyek igazi remekművek az egyedi ablakosztásokkal, a fa ablakkeret csipkézett díszítésével.

Az ajtók kezdetben a ház külső homlokzati falán a tornácvégen jelentek meg, vagy éppen a tornác közepén. Ma már jellemzően nem homlokzati elemet képezve oldalról, vagy hátulról a kert felől nyitják meg az épületet.

Újabban a kertek átalakulásával együtt a kertkapcsolatot ajtón keresztül biztosítják, amely terasszal kapcsolódik a kerthez.

A régi épület homlokzatain megjelenő fa ajtók díszítettek és külön érdekességük az ajtó fölötti bevilágító felület, melyet sok esetben színes üvegekkel díszítettek.

Érdekes megoldás a házhoz épített veranda, melynek bejárata a kapuval szemben nyílik. Egy időben – jellemzően a kockaházaknál – gyakran alkalmaztak kétszárnyú ajtót, mely költözködés, nagyobb tárgyak bevitele esetén volt praktikus.

A házba való bejutást szolgálják a kerítéskapuk is, melyek jellemzően áttörtek, így a bepillantást is engedik a kert felé.

Tiszainoka jellegzetessége a tornácvég kapuzatszerű kialakítása, mely jellegzetessége a deszka oromzat.

A kapu a fedett tornágra nyílik, így engedve belépést egyszerre a kert és a ház felé is.

Javasoljuk a régi, jellemzően téglá architektúrájú épületnél az eredeti nyílászárók megtartását, felújítását.

Új épület építése esetén a nyílászárók megválasztásánál ügyeljünk a helyes homlokzati arányokra, igyekezzünk esztétikus, és stílusban az épülethez illő nyílászárót választani.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT

Az épületek vakolása, festése, színvilága nagyban meghatározza a településképet, sajátos hangulatot teremt. A településen a házak jellemzően fehér – törtfehér – sárga színek árnyalatai. A színezésnél ügyeljünk az összhangra, a nagyon rikító, kirívó színek kerülendők. Inkább visszafogott színvilággal és egy-egy szép építészeti részlettel tegyük vonzóvá az épületet. Kiemelhetjük az ablakokat ablakkeretezéssel, a lábazat eltérő anyaga és színe is megtöri az épületet. Jó megoldás lehet ha összhangban van a fal színe a lábazat és a tető, ugyanakkor az igényes kerítés is sokat javíthat házunk külső megjelenésén.

A jellegzetes népi lakóházak nagyrészen a hagyományos fehér meszelés jelenik meg, Tiszainokán jellemzően a zöld színű nyílászárókkal.

Szép megoldás, amikor a színvilág harmóniában van egymással, a barnás szín árnyalatai letisztult megjelenést mutatnak be. Nagyban befolyásolja a ház külső megjelenését a környezet. Egy jól megválasztott előkert beültetéssel, örökzöld növényzettel, a közterületre helyezett virágágyással kiemelhetjük a ház szépségét.

A szép, tervezett közterület az épülettel előkerttel és kerítéssel együtt egységet alkot. A nívós, örökzöld növényekkel beültetett, talajtakaróval fedett közterület magára vonja a figyelmet és a visszafogott, letisztult épületet kiemeli. A kerítés nem túl hangsúlyos, inkább funkcionális, mint díszítő jellegű.

RÉSZLETEK

A ház megjelenését nagyban befolyásolják a részletek egy-egy ablakkeretezés kiemelheti a nyílászárót és megtörheti a homlokzat egyhangúságát.

Tiszainokán a régi építésű házaknál még fellelhetők a deszkaoromzatok, melyek ezen a településen jellegzetesen nem túldíszítettek, egyszerűek, melyek egyúttal jelzik azt is, hogy jellemzően református vallásúak lakták, lakják a települést.

A régi cserépfedések megkapó látványt nyújtanak, ügyes ácsok precíz munkáját dicsérik. A ház érdekessége a tornác feletti tetőzet és a ház cserépfedésének találkozásánál a csipkézett tetővég.

Tiszainokán a Tiszazugi településekhez hasonlóan jellegzetesek a nyerstégla homlokzatok.

A téglá architektúrájú épületek díszé az ablak alatti dísztéglákkal és csempékkel kirakott betét, amitől a homlokzat mozgalmasabbá, egyedivé válik.

Sokszor önmagukban a téglá homlokzat váltakozó téglakötései adják azt a különleges díszítést, amitől a homlokzat érdekes, szép lesz.

Részletként az eredeti fém redőnyt is meg kell említeni, mely még több épületnél Tiszainokán megtalálható.

A ház érdekességei, díszei azok a részletek melyek egyedivé, különlegessé teszik az épületet. A régi épületeknél tartsuk meg ezeket a részleteket, az újaknál pedig a harmóniára törekedve igyekezzünk egyediséget is betervezni, hogy az egyes apró részleteket is pontosan, precízen kivitelezve egy egységes homlokzatú, szép épületet nyerjünk.

KERÍTÉSEK

A kerítések Tiszainokán sokfélék, azonban utcán belül magasságuk közel azonos és jellemzően áttört kivitelűek. Anyaghasználat szerint találkozunk fémkerítéssel, falazott vagy beton lábazatú fémkerítéssel, de megfigyelhetünk olyant is, ahol a beton lábazatot és oszlopok között fa pallók töltik ki.

A régi kerítéseknél jellemzően falazott lábazat és robosztus falazott kerítésoszlopok voltak, ahol helyi jellegzetességként a kapuk zártak, míg a kerítésmezők áttörtek voltak.

A régi kerítéseket őrizzük meg, újítsuk fel és színviláguk maradjon meg az eredeti színekkel.

Sokszor az áttört kerítés díszített, önmagában is figyelemfelhívó.

Az áttört kerítésmezők nemcsak az átszellőzést biztosítják, de a kert szépségeit is bemutatják.

Kerítések építésénél törekedjünk arra, hogy a homlokzatot a kerítéssel együtt tervezzük meg, hogy összeillő, harmonikus homlokzat alakuljon ki. Kívánatos áttört kerítés alkalmazása, amely láttatni engedi a kert szépségeit és a ház is az áttörtséggel utcaképi elemmé válik.

KERTEK

A vidéki települések báját a szépen megművelt, jól karbantartott kertek kiemelik. A kertek megteremtik a kapcsolatot a természettel, a jól átgondolt kerttervezés nemcsak szemet gyönyörködtet, de az épületet is kiemeli, megteremti az épített és természeti környezet harmóniáját.

Nagyon szép példája a fejlett kertkultúrának az a díszkert kialakítás, mely a településközpontban található, gondosan megtervezett előkerttel és kerti díszítőelemekkel.

Sok esetben a kertet konyhakertként használják. Tiszainokán és a térségben jelentős hagyományai vannak a szőlőtermesztésnek, így a kertben is szívesen ültetnek szőlőtőkét, mely esztétikus, ugyanakkor haszonnövényként is ültethető.

5.2 KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA

A településképet nagyban befolyásolja a közterületek, utak, utcák, parkok, közkertek egységes megjelenése, gondozottsága. Első benyomásunk a településen végighaladva a parkokról, terekről, utcákról alakul ki és csak utána mélyülünk el a részletekben. Tiszainokán szépek a közterületek, a településen lakók igényesek környezetükre és tesznek azért, hogy harmonikussá varázsolják településüket, különböző ötletekkel egyediséget csempészve az utcák, terek világába.

UTCÁK, TEREK

Tiszainoka utcái rendezettek, az itt lakók igényesek és környezetük szépítése fontos számukra. A burkolt utak melletti szélesebb zöldfelület ápolása, az élősövény nyírása egységes utcaképet eredményez.

A házak előtt is gyakran találkozunk virágosítással, beültetéssel.

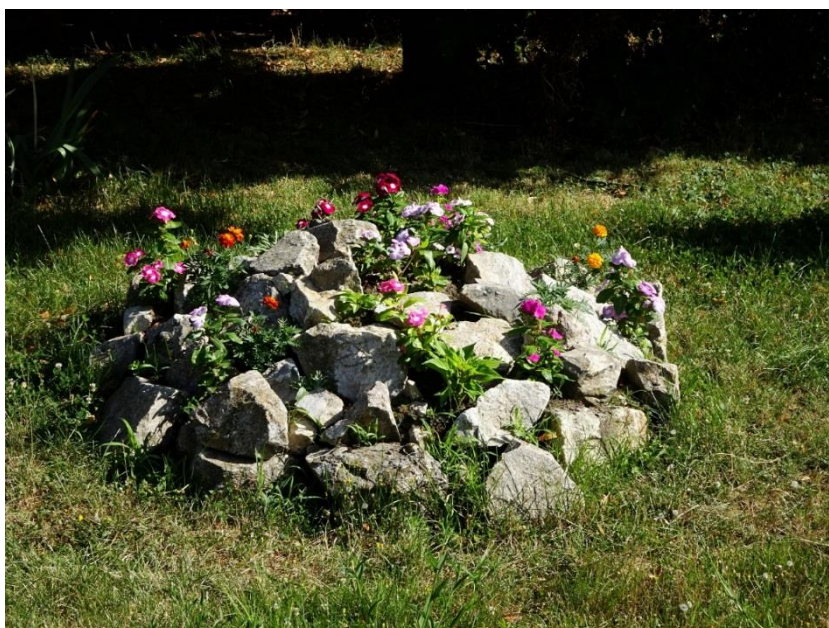

KÖZTEREK, PARKOK

A település központi részén kialakított park rendezett, egyedi ötletekkel még érdekesebbé teszi a parkot.

A bájos sziklakert egynyári virágokkal beültetve kedves színfoltja köztereknek.

Egyedi kivitelezésű ötletes virágtartó, mely a közterületet egyedivé varázsolja.

6. JÓ PÉLDÁK: ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK, KERÍTÉSEK, KERTEK, ZÖLDFELÜLETEK

A jó példák közé soroljuk Tiszainokán azokat az épületeket, melyek megjelenése a környezetével harmonikus, színvilága jellemzően visszafogott, tömegformálása egyszerű. Nagyon sok olyan építészeti részlettel is találkozunk, melyek megkapóak, az épületnek jellegzetes karaktert adnak. A szép épület elképzelhetetlen rendezett környezet nélkül és legyen az áttört kerítés, vagy természetes növényzát a közterület és a magánkert között lehetőség szerint olyan átmenetet képezzen, amely egy egységes utcaképben bontakozik ki.

A régi épületek felújítása, a kerttel való összekötés biztosításának szép példája, amikor a régi eszközök díszítőelemmé válnak.

Az intézmények is lehetnek jó példák, melyek megőrzik az épület sajátosságait, megmaradnak azok a részletek a tetőzeten és a padlásszellőzőnél melytől egyedi, érdekes a homlokzat. A szép, rendezett közterület, az elhelyezett virágtartó is hozzájárul ahhoz, hogy jó példa alakuljon ki.

7. JÓ PÉLDÁK: SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK, EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK

Az utcaképhez az épületeken, kerítéseken, zöldfelületeken kívül a reklámhordozók, utcabútorok éppúgy hozzátartoznak. A kiegészítő elemek sokat javíthatnak, de ugyanakkor ronthatnak is a településképen. Tiszainoka élen jár a közterületek kiegészítőinek alkalmazásában, számos jó példa megfigyelhető a településen, amely ötletes és különös hangulatot kölcsönöz a településnek. Törekedni kell a reklámtáblák, cégek elhelyezésénél nemcsak a figyelemfelkeltésre, hanem, hogy a környezettel szimbiózisban legyen a reklámhordozó.

A népi fajaragóművészet szép alkotása a településre érkezőt üdvözlő tábla, mely szezonális virágbeültetéssel csalogatja a településre érkezőt.

Az utcanévtáblák késő tavasztól őszig színpompásak, amikor a ládákbba beültetett virágok sajátos hangulatot ársztanak.

A közterületen elhelyezett díszítések a településképet nagyban befolyásolják, elárulják az itt lakók környezetük iránti igényét, és mutatják szépérzéküket.

Kedves színfolt a művelődési ház előtt a játékos, vidám, vicces, mindig az adott időszakra jellemző bábokkal berendezett köszöntőhely.

Tiszainokán javasoljuk, hogy a település belterületén egységes megjelenésű buszmegállók kerüljenek elhelyezésre, melyek településképi szempontból meghatározó építmények.

A település egészére nem jellemzőek a nagy reklámtáblák, a neon feliratok. Javasolt ennek az arculatnak a megőrzése, inkább informatív, diszkréten bemutató az épülettel harmonizáló reklámtáblák elhelyezése kívánatos. Továbbra is javasolt a közterület szépítése, újabb ötletes alkotások elhelyezése, amivel a település még otthonosabb, még esztétikusabb lesz.

A műszaki berendezések közül egyre inkább leterjedt lesz a napelem, mely elhelyezésénél javasoljuk, hogy lehetőleg ne az utcai tetőfelületre kerüljön és ne fedje be az egész tetőt, hanem lehetőleg csak a tető egy részét vegyük igénybe.

Parabola antenna és klíma kültéri egység elhelyezésénél ne az utcai homlokzatra szereljük a műszaki berendezéseket, hanem utcakép szempontjából lehetőleg takart helyre, felületre tegyük.

Tiszainoka településarculatának megőrzése során vegyük figyelembe a meglévő épített és természeti értékeket, azok környezetét, melyek meghatározzák a településképet.

Új épület építése vagy felújítás során javasoljuk a kézikönyv átlapozását és a jellegzetes karakterek megőrzését, az utcakép figyelembevételét és az építészeti ajánlások megfontolását.

Megrendelő:

Tiszainoka Község Önkormányzat Képviselő – testülete

Készítette:

Kiszelovics Attila Egyéni Vállalkozó

Kiszelovics Ildikó településmérnök, városépítési, városgazdasági szakmérnök

Főépítész:

Pálinkás István

Felhasznált irodalom:

- *Tiszainoka Község honlapja*
- *Adatok Szolnok Megye Történetéből (Szolnok Megyei Levéltár kiadványa)*
 - *Településrendezési terv elkészült megalapozó vizsgálata (Kiszelovics és Társa Településtervező Kft.)*
 - *Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon*
- *TAK egyeztető felület építészeti útmutató ábrái (Lechner Tudásközpont)*
 - *Magyarszéphegy minta településképi arculati kézikönyv*

A fényképfelvételek:

2017. április - június hónapban készültek

Készült:

2017. július hó